

Bedankt voor het downloaden van dit artikel. De artikelen uit de (online)tijdschriften van Uitgeverij Boom zijn auteursrechtelijk beschermd. U kunt er natuurlijk uit citeren (voorzien van een bronvermelding) maar voor reproductie in welke vorm dan ook moet toestemming aan de uitgever worden gevraagd.

Boom

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch door fotokopieën, opnamen of enig andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van kopieën uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikelen 16h t/m 16m Auteurswet 1912 jo. Besluit van 27 november 2002, Stb 575, dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoeding te voldoen aan de Stichting Reprorecht te Hoofddorp (postbus 3060, 2130 KB, www.reprorecht.nl) of contact op te nemen met de uitgever voor het treffen van een rechtstreekse regeling in de zin van art. 16l, vijfde lid, Auteurswet 1912.

Voor het overnemen van gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16, Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot de Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten, postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.cedar.nl/pro).

No part of this book may be reproduced in any way whatsoever without the written permission of the publisher.

info@boomamsterdam.nl
www.boomuitgeversamsterdam.nl

eerste uitdaging voor wie in de Lage Landen werkt rond en met verslaafde patiënten? Het boek over psychotherapie van verslaving bracht weinig nieuws. Onder een eigen terminologie van *Tiefenpsychologisch fundierte Psychotherapie* en *Psychoanalytisch-interaktionelle Psychotherapie* wordt er verslag gedaan van wat wij een psychoanalytisch georiënteerde, steungevende benadering zouden noemen. In de behandeling van verslaafde patiënten wordt afgeweken van de klassieke psychoanalytische techniek. De therapeut is actiever, werkt meer gestructureerd en minder regressiebevorderend. Hij richt zich op het bevorderen van het vermogen van de patiënt om zijn eigen leven te managen en om eigen conflicten en stoornissen te bedwingen. De groepsbenadering krijgt een belangrijke plaats toegewezen. Maar ook gaat er aandacht uit naar de werking van grote groepen en van meer educatieve en cognitief-gedragmatige bijdragen in de residentiële behandeling van verslaving.

Ik kan dit dubbelwerk erg aanbevelen aan iedereen die werkt met verslaafde patiënten. Aanvankelijk was het voor mij bij het lezen wat wennen aan de term *Sucht* voor verslaving. In Nederlandstalige literatuur lijkt het overeenkomstige *zucht* nogal in onbruik geraakt ten voordele van bijvoorbeeld het Amerikaanse *craving*. In het Duits staat *Sucht* voor afhankelijkheid, verslaving, gewenning of verzuchting. En ook Van Dale geeft meerdere betekenissen voor 'zucht'. Opmerkelijk genoeg betekent zucht niet enkel een sterke en aanhoudende begeerte maar verwijst het ook naar de allereerste afscheiding van melk in de borsten van een zwangere vrouw. Zucht staat zo voor het allereerste goede wat een moeder haar kind zou kunnen geven. Maar omdat het kind nog niet geboren is, blijft dit allereerste voedsel ook voor altijd onbereikbaar. Voor een psychoanalytisch psychotherapeut lijkt dit wel *gefundenes Fressen* om een pleidooi te houden in ons werk met verslaafde patiënten weer meer gebruik te maken van de termen 'zucht' en 'zuchtigheid'.

Literatuur

- HEBBRECHT, M. (2003). Bespreking van:
Rost, W.D. (2001). *Psychoanalyse des Alkoholismus*, *Tijdschrift voor Psychoanalyse*, 9, 127-128.
- ULMAN, R.B. & PAUL, H. (2006). *The self psychology of addiction and its treatment — Narcissus in wonderland*. New York: Routledge.

Partant de Kohut

Bespreking van

Frank M. Lachmann (2008). *Transforming narcissism — Reflections on empathy, humor, and expectations*. New York/Londen: The Analytic Press.
ISBN 978 0 88163 479 2, 272 pp., £ 19,79

FRANS SCHALKWIJK

De kohutiaan Frank Lachmann vertrekt in *Transforming narcissism* vanuit een van Kohuts eerste artikelen over narcisme: *Forms and transformations of narcissism*. Kohut beschrijft daarin dat vroegkinderlijk archaisch narcisme tijdens de normale ontwikkeling of in een behandeling transformeert naar gezond narcisme, wat tot uiting komt in vijf parameters: een toename van het empathisch vermogen, de ontwikkeling van gevoel voor humor, het vermogen tot creativiteit, de acceptatie van de vergankelijkheid en wijsheid. Even was ik bang dat ik in een herinterpretatie van Kohuts vroege werken zou belanden, als in een 'retour à Freud'. Gelukkig bleek dit niet het geval en kwam ik terecht in een moderne, boeiende zelfpsychologische opvatting over narcisme. Meer een 'partant de Kohut', dus. Bij Kohut vallen middel en doel nog samen in de eenpersoonspsychologische behandeling: de analyticus brengt actief de vijf parameters voor gewenste verandering in als technisch middel, in de verwachting dat ze bij het einde van de

behandeling in de analysant tot stand gebracht zijn. Lachmann actualiseert deze theorie door uit te gaan van een tweeper-sonenpsychologie en van resultaten van onderzoek over hechting en wederkerig-heid in de vroege moeder-kindontwikke-ling. Kohuts parameter 'wijsheid' sneuvelt daarbij als een onwerkbaar begrip, en hij voegt het begrip 'emotieregulatie' in de zin van 'verwachtingen' toe.

De behandeling van narcistische problema-tiek is gebaseerd, aldus Lachmann, op het experimenteel psychologische uitgangs-punt dat het opgroeiende kind al vanaf de allervroegste leeftijd in interactie met de ouder zijn eigen werkelijkheid maakt en dat afwijzing van dit proces narcisme is. Lachmann noemt hem niet, maar hij komt met deze opvatting dicht in de buurt bij wat Symington (1993) de 'afwijzing van de levegever' noemt. De levendige, onver-wachte, spontane, haast improvisatie-achtige kwaliteit van de interacties gaat verloren. Emotieregulatie en handhaving van de zelfwaardering, plaatsvindend in die interactie, worden rigide of onmogelijk omdat het normale kinderlijke, archaische narcisme gefixeerd blijft. Lachmann haalt Tronick aan: 'Het samen maken van een eigen werkelijkheid benadrukt dynami-sche, onvoorspelbare veranderingen in relaties die juist het onderliggende unieke bevestigen' (p. 11).

De verandering van het archaische, vroeg-kinderlijke narcisme naar het gezonde nar-cisme moet dan ook via dezelfde lijnen een omgekeerde weg bewandelen: de analyticus tracht de analysant te verleiden de inter-actie van het samen maken van een werke-lijkheid toch aan te gaan. Dat doet hij door de verwachtingen van de patiënt te door-breken, door actief uit de dwang te stappen samen met de patiënt diens wereld in stand te houden die gedomineerd wordt door de narcistische emotieregulatie. Lachmann meent dat Kohut het concept 'empathie' te ver oprekte en bijna gelijkstelde met de manier van observeren in een analyse. Hij pleit voor een nauwere definitie en grenst

empathie af van intuïtie of van resoneren op de analysant. Het gaat hier alleen om de momenten in de behandeling waarop empathie op de voorgrond staat en een belangrijk bestanddeel is van de interventie van de analyticus. Ook empathie en empa-thisch begrepen worden vormen een twee-zijdig en samen gecreëerd proces. Falende empathie leidt tot een verstoring van de verwachting, zoals ook voor sommige pati-enten een teveel aan empathie bedreigend kan zijn en afgeweerd moet worden. Humor is een teken van transformatie van nar-cisme en zijn vroegste pendant is al in de moeder-kindinteractie te vinden. Lach-mann citeert Fonagy en Target, die stellen dat gebruik van ironie, humor en scepsis een balans aanbrengt als de moeder de onrust van haar baby spiegelt. Daardoor kan het kind het gespiegelde ervaren in de alsof-modus en niet in de gelijkgescha-kelde modus.

Al deze voorbeelden laten zien hoe Lach-mann er naar mijn idee in slaagt een hedendaagse zelfpsychologische theorie van het narcisme te maken. Lezen! Ik haakte wel af in het hoofdstuk waar Lachmann zijn theorie loslaat op kunste-naars als Dali, Strawinsky, Picasso en Magritte. Hun creativiteit verklaren vanuit een levensloop waarin hun verwachtings-patroon op enig moment in de kindertijd door een sterfgeval heftig werd doorbroken, spreekt mij niet aan. Lachmann blijft hier-mee overigens wel in het spoor van Kohut (1957), die zijn publicatiereeks begon met een egopsychologisch artikel over muziek. Toch een kleine, verscholen 'retour à Kohut'?

Literatuur

- KOHUT, H. (1957). Observations on the psychological functions of music. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 5, 389-407.
- SYMINGTON, N. (1993). *Narcissism — A new theory*. Londen: Karnac Books